

PAX

Vrede.
Wie
durft?

Vieren.

Vredesweek

Suggesties voor vieringen
in de Vredesweek van
19 t/m 27 september 2020

VREDE VERBINDT VERSCHIL

Vredesweek'20
19 t/m 27 september

Leesrooster voor de Vredesondagen

20 september 2020

Jesaja 55,6-9
Psalm 86, 1-4
Filippenzen 1,21-27
Mattheüs 20,1-16 (RK)
Mattheüs 6,24-34 (klassiek)
Daniël 1,1-21
(Oecumenisch alternatief)

27 september 2020

Ezechiël 18,1-4.25-32
Psalm 25,1-10
Filippenzen 2,1-13
Mattheüs 21,23-32 (RK)
Luc 7,11-16 (Klassiek)
Daniël 2,1-2a.26-49
(Oecumenisch alternatief)

Colofon

Redactie en advies: Ina ter Avest, Hans-Peter Bartels, Sjon Donkers, Rita van der Eijk, Erna Hulstein, Christiane Karrer, Charlotte Kwak, Enis Odaci, Sandra Roza, Klaas Touwen, Ad Uijtdeuwilgen en Jan Zwart.
Eindredactie: Annemarieke Hollanders en Hein Bosman
Fotografie en illustratie: o.a. PAX archief, UN Photo, Marjolein van Rotterdam, David Mayer, Eda Elif Tibet, Gabriela Hengeveld.
Illustratie cover: Len Munnik.
Vormgeving: Think Next Level
Drukwerk: MullerVisual
ISSN 1385-9668

St. Jacobsstraat 12,
3511 BS Utrecht
Postbus 19318,
3501 DH Utrecht
Tel: 030 - 233 33 46
info@paxvoorvrede.nl
www.paxvoorvrede.nl
www.vredesweek.nl

PAX heeft het CBF-keurmerk, is ANBI erkend en ISO-gecertificeerd.

PAX Vieren is beschikbaar in gesproken vorm voor mensen met een leesbeperking bij de CBB, Christelijke Bibliotheek voor blinden en Slechtzienden. Wilt u een abonnement op dit tijdschrift in een aangepaste leesvorm of wilt u hierover meer informatie? Dan kunt u contact opnemen met de CBB, tel.nr. 0341 - 565499, e-mail: info@cbb.nl

Steun PAX

Geef voor vrede

PAX werkt in veertien landen met veel verschillende partners aan vrede. In alle landen is de (conflict)situatie anders, net als de culturen, etnische achtergronden en religie. Maar steeds weer zien we dat het accepteren van deze verschillen en het respectvol omgaan met de ander, een voorwaarde is om vreedzaam samen te leven.

Een inspirerend voorbeeld is het werk van Surood Ahmad voor de Iraakse vrouwenorganisatie Al-Amal. Een organisatie die met steun van PAX vecht tegen seksueel en gender-gerelateerd geweld tegen vrouwen in Irak.

“Om in vrede met elkaar te kunnen samenleven is een goede balans tussen alle verschillende culturen, stammen, religies en minderheden noodzakelijk. Het is belangrijk om met elkaar in contact te blijven, als is dat niet altijd makkelijk. Maar moeilijkheden houden mij niet tegen”.

PAX steunt het vredeswerk van krachtige jonge mensen zoals Surood en vele anderen. Maar dat alles is niet mogelijk zonder uw steun. Uw betrokkenheid en bijdrage zijn goud waard. Helpt u mee? Met een bescheiden bedrag kunt u ons helpen dit belangrijke werk voort te zetten.

U kunt ons helpen door ons werk te promoten bij een online viering of in uw kerkblad. Mogelijk, als de situatie het toelaat, kunt u ook collecteren tijdens een vredesviering in de Vredesweek. U kunt hiervoor collectefolders bestellen via onze webshop op www.vredesweek.nl. Zo kunnen wij wereldwijd geweldloze vredesstrijders blijven steunen in hun moedige werk. ♦

Op www.vredesweek.nl is meer informatie te vinden over activiteiten in de Vredesweek. Via 'webshop & downloads' kun je collectefolders, de Vredeskrant en ander materiaal bestellen. Ook kun je verschillende onderdelen van dit magazine los downloaden op www.vredesweek.nl/webshop-downloads.

Reacties ontvangen we graag via paxmagazine@paxvoorvrede.nl

Redactioneel

Een solidariteit die blijft

Het is eind april, de zon roept ons naar buiten maar nog altijd wordt ons gevraagd zoveel mogelijk binnen te blijven. We vragen ons met zijn allen af, hoe lang dit nog gaat duren en ook wat dit betekent voor de Vredesweek... Hoe kunnen we op een goede manier aandacht vragen voor vrede en vrijheid, wanneer we in een anderhalve-meter- samenleving moeten leven?

Deze PAX Vieren staat boordevol inspiratie en suggesties voor liturgische vieringen in de Vredesweek. In kerkgemeenschappen is een enorme creativiteit te zien, met online kerkdiensten, filmpjes van meditatie op YouTube of Facebook, en zelfs kan er in sommige gemeenten via videobellen toch iets van gemeenschap ervaren worden. Reden genoeg voor PAX om toch materiaal aan te bieden voor een viering in de Vredesweek in het volle vertrouwen dat u creatief genoeg zult zijn om er iets mee te kunnen doen.

PAX heeft in overleg met Ambassades van Vrede gekozen voor het thema: 'Vrede verbindt verschil'. Het is alweer voor het derde jaar op rij dat we gekozen hebben voor een thema waarin verbinding centraal staat. Dit jaar echter met speciale aandacht voor de verschillen in cultuur en religie die er tussen mensen bestaan.

“Mijn gedachten zijn niet uw gedachten en uw wegen zijn niet mijn wegen”, zo zegt de profeet Jesaja (hoofdstuk 55). Het wordt ons maar weer even aangezegd: ieder mens is verschillend en hoewel geschapen naar Gods beeld, moeten we vooral niet denken aan God gelijk te zijn.

In een samenleving waarin we te maken hebben met een grote diversiteit aan culturen en religies, is vreedzaam samenleven niet altijd gemakkelijk. Verschillen in morele opvattingen, maar ook in de dagelijkse omgang en manieren van leven, zorgen nogal eens voor wrijving en onbegrip. Verschillen kunnen echter ook verrijken, je iets nieuws leren of beter doen beseffen wat voor jou van waarde is.

Toch lijken nu, in deze coronatijd, veel onderlinge verschillen naar de achtergrond verdreven. Het virus maakt geen onderscheid en treft iedereen. Ook voelen we verbondenheid en is er veel solidariteit: samen komen we erdoorheen. Laten we hopen en bidden, dat het een duurzame solidariteit betreft, en dat deze niet verdwijnt, wanneer het "normale leven" weer kan worden hervat.

In de Vredesweek kunnen we deze nieuw gevonden solidariteit vieren. Tegelijk blijft het nodig om daar waar vrede nog ontbreekt, met hoop en vertrouwen hieraan te werken. In deze PAX Vieren geven we suggesties voor gebeden en teksten, die gebruikt kunnen worden in een viering, in kerk of online, die ons helpen om -zoekend en tastend- verbinding te maken met God en met elkaar. ♦

Annemarieke Hollanders
Identiteitsmedewerker PAX

Korte meditatie

Onvermogen om een brug te slaan

Een jaar of acht zal ik zijn geweest toen W. bij ons in de klas kwam: een donkere jongen met kroeshaar, afkomstig van Curaçao. Een bezienswaardigheid! Tijdens het jaarlijkse schoolvoetbaltoernooi kon je ze op één hand tellen, de kinderen met een andere achtergrond. Dat waren in ons dorp de kinderen van de eigenaren van het Chinese restaurant, een enkel geadopteerd kind, die éne andere donkere jongen en nu ook W.

En toen werd het Koninginnedag. Op de planning stond de aubade, waarbij we als klas voor de burgemeester onder meer het 'Gelders volkslied' ten gehore zouden brengen. We zouden zingen dat we trots waren op ons 'dierbaar Gelders ras'. Nu had ik volstrekt geen Gelderse roots, dus ik vond het al vrij bespottelijk om het te zingen, maar het toeval wilde dat ik naast W. stond, die ochtend. Op dat moment besefte ik dat ik het helemaal niet kon zingen. Het was te belachelijk voor woorden, een belediging aan zijn adres vond ik het. Ik heb dus niet meegezongen. Maar ik heb W. ook niet gevraagd wat hij er van vond, van dat Gelders volkslied en dat 'dierbaar Gelders ras'. Achteraf een gemiste kans. Een gemiste kans om te vragen hoe thuis hij zich nu echt voelde (hij was enorm populair in de klas, maar of hij zich tegelijk niet eenzaam heeft gevoeld als donkere jongen tussen al die bleekneusjes: ik heb geen idee). Een gemiste kans om iets te leren over hoe het is om elders een nieuw bestaan te moeten beginnen waar je volstrekt 'vreemd' bent.

Bang in een bubbel

Doe ik het nu veel beter? Amper vrees ik. Een enkele keer heb ik wel een praatje gemaakt met een ouder op het schoolplein die van niet-Nederlandse komaf was. Maar nooit heb ik het bezoek aan die ouders met een Koerdische achtergrond beantwoord

met een uitnodiging om een keer bij ons langs te komen voor de thee. Bang waarschijnlijk dat ik hun verwachtingen niet waar zou maken. Bang misschien wel om te ontdekken dat nog nooit iemand ze had uitgenodigd. Bang ook misschien te constateren dat ook ikzelf nog steeds gevangen zit in mijn bubbel: wit, hoogopgeleid, 'politiek correct', maar onvermogen om een brug te slaan naar de naaste die mij anders en vreemd is. W. stuurde jaren later eens een berichtje via Facebook, daarna ben ik hem weer uit het oog verloren. Maar ik kan misschien maar beter wat dichterbij huis beginnen en in de Vredesweek die ouders eens uitnodigen op de koffie. ♦

Fulco van Hulst

Doopsgezind Predikant

'Een gemiste kans om iets te leren'

Gedachten bij cartoon Vredesweek

Er is oog en oor, voor hem en haar en jou

'Kijk ze elkaar de hand schudden,' denk ik, 'zie ze de regels overtreden. Hun gezondheid en die van anderen in gevaar brengend. Zet ze voor straf én voor ons aller welzijn vast in hun eigen kamer, in isolatie.' Het is eind april en het coronavirus grijpt om zich heen. Voor me ligt de tekening die Len Munnik maakte bij het thema van de komende Vredesweek: Vrede verbindt verschil. Onwillekeurig dringt van die drie v's het woord verbindt zich het meest aan me op, zeker nu gebruikelijke vormen van verbinding tussen mensen niet gewenst zijn. Ja, er wordt gehamsterd. Mensen gaan ver om te krijgen wat ze willen. Dat is niets nieuws onder de zon. Denk aan geitenvel en linzensoep... Maar er borrelt ook solidariteit op. Borrelt? Nee, het bruist als een fontein.

Anderen helpen, zonder daar iets voor terug te willen. Studenten die gratis bijles geven aan scholieren. Ouderen die worden geholpen bij het boodschappen doen. Er zijn veel initiatieven die eenzame mensen en lokale, kleine ondernemers steunen. Een vriend van me, wiens bruiloft moest worden uitgesteld vanwege het virus, zette iets voor de laatste groep op poten. Een enkel voorbeeld daaruit: hier in Utrecht kunnen mensen een tegoedbon kopen bij een café, zodat de eigenaar een inkomen heeft om de maanden door te komen.

Houd hoop

Met een bijkomende belofte: een mooi moment om naar uit te kijken, vrienden en familieleden die elkaar daar weer zien, op het terras, in de zon. Zoals dan ook de stoelen en banken in kerken en andere huizen van geloof weer hun bestemming vinden. Ineens zie ik de figuren in de tekening van Len met andere ogen, losgelaten uit een isolement ontmoeten ze elkaar weer. Hoopvol. En dat is precies wat we moeten zijn, zo stelt ook onze partner en vriend Ahmed in Syrië, die helaas zo veel ervaring heeft met leven in een crisissituatie: 'Houd hoop. Dit heeft mij altijd op de been gehouden. Het beste medicijn tegen angst is hoop'. Het woord vormt niet voor niets een drie-eenheid, samen met geloof en liefde.

Ten diepste is het goed

We vroegen aan meer partners of ze een boodschap voor ons hadden. Dominee James uit Zuid-Soedan reageerde. Hij somde daarbij op welk onheil hem ten deel is gevallen: kidnapping, vele ongelukken, de dood van zijn vrouw en pasgeboren kind bij een vliegtuigongeluk, een ernstige ziekte die hij net aan overleefte. En steeds, terwijl het noodlot links en rechts langs hem schiet en hem soms vol in het gelaat raakt, in het hart, vindt hij rust. Hij vertrouwt erop dat het goed zal gaan.

Wat niet betekent dat hij of anderen het aanhoudende onheil zullen overleven; velen in zijn nabijheid stierven. Het goede in dit alles is dat het niet onopgemerkt blijft. Zoals mijn collega Edwin Ruigrok mooi schetst: 'Er is oog en oor, voor hem en jou. En ten diepste is het goed'. Collega Edwin haalt Huub Oosterhuis aan, die Psalm 91 heeft hertaald. De botte redacteur in mij pikt er de zinnestjes uit die nu, midden in de coronacrisis, zo treffend zijn.

*Koorts gloeit aan in de middag
Pest waart rond in het donker
Wees niet bang.
Zing: mijn toevlucht jij,
God van me, op jou bouw ik*

Er breekt een tijd aan waarin we, zoals de figuren in de tekening, elkaar de hand weer schudden, en dat daar niets verdachts tussen zit. Wellicht is die tijd al aangebroken wanneer dit blad verschijnt. Misschien duurt het nog eventjes. Maar het komt. Wees niet bang, houd hoop, er is oog en oor, voor hem en haar en jou. ♦

Hein Bosman

Medewerker PAX

Duurzame vrijheid

*De vrijheid is een kostbaar pand
voor ieder volk, voor ieder land;
maar hoe verhoudt mijn vrijheidswens
zich tot die van mijn medemens?*

*Hoe kan er ruimte zijn voor jou én mij?
Hoe komt een mens van 'ik' naar 'wij'?
Hoe kan de vrijheid duurzaam zijn,
als je niet sámen vrij kunt zijn?*

*Wat ware vrijheid nodig heeft,
is de erkenning dat je leeft
dankzij het wonder, dat je voelt
in wat uit liefde wordt bedoeld.*

*En deze liefde leeft in iedereen,
zij maakt je vrij, zij maakt ons één.
Als zij zich toont uit jou en mij,
dan kan er duurzaam vrijheid zijn.*

*Het lijkt een tegenstrijdigheid,
zo'n vrijheid in verbondenheid,
maar wie de brug steeds weer kan slaan,
die zal zijn weg in vrijheid gaan.*

Tekst: **Hans Reinold**

Muziek: **Andre van de Lagemaat**

De bladmuziek bij dit lied is te downloaden
op www.vredesweek.nl/webshop-downloads

Liedoverdenking

Vrede en vrijheid duurzaam bewaren

In de wereld van vandaag leeft niet iedereen in vrijheid. Op het moment dat ik dit schrijf, beperkt de coronacrisis ons enorm in onze vrijheid. Daarnaast zijn er op talloze plekken in de wereld conflicten en onderdrukking. Vrijheid vraagt bewustzijn en waakzaamheid. Juist in ons land, waar we vijftien jaar vrede en vrijheid kennen, is het belangrijk om te blijven zien dat dit niet vanzelfsprekend is. Vrijheid is kwetsbaar, omdat je soms zomaar jouw mening aan een ander opdringt, iemand veroordeelt op basis van de buitenkant, grenzen overschrijdt die je niet ziet of niet kent, overtuigd bent van je eigen gelijk en dus geen ruimte biedt.

Lang geleden schreef de apostel Paulus al in zijn brief aan de Romeinen: 'Laat uw liefde oprecht zijn. Verafschuw het kwaad en wees het goede toegedaan. Heb elkaar lief met de innige liefde van broeders en zusters en acht de ander hoger dan jezelf'. Dit is een 'nieuwe' attitude met een universeel karakter. Wanneer ik bovenstaande raadgevingen in acht neem, geef ik iets van mijn vrijheid prijs. Omgekeerd zal de ander dit ook moeten willen doen. Vrijheid is dus niet alleen 'vrij zijn van' maar ook 'vrij zijn tot'. Het betekent dat je het vermogen kent om je vrijwillig te verbinden aan de ander en de daaruit voortvloeiende consequenties te accepteren, te omarmen. Om vrij te zijn is het nodig dat je kunt zeggen: ik wil.

Welke keuze maak ik?

De woorden van Paulus doen een appel op u en mij om bij het maken van keuzes te bedenken wat leidend is. Wie staat er naast mij? Wat vraagt de ander van mij? Wat wil ik in het dagelijkse leven met mijn medemens? Duizenden mensen snakken naar vrijheid en wagen hun leven ervoor door in gammele bootjes een overtocht op de Middellandse Zee te wagen. Duwen we ze van onze kant weg of zijn ze welkom? Welke keuze maak ik?

Ik geloof dat verbondenheid vooraf gaat aan vrijheid en er vervolgens weer op volgt. In de Vredesweek kunnen we hier nadrukkelijk bij stil staan. Opdat vrede en vrijheid als kostbaar pand duurzaam bewaard, beschermd en behouden zal blijven, voor nu en voor later. ♦

Jan Zwart

Vicevoorzitter Raad van Bestuur Apostolisch Genootschap

Psalm 154

'VERBONDEN'

Antifoon:

*Looft God, looft Zijn naam alom
Looft Hem in Zijn heiligdom
In de hemel al Zijn kracht
Op aarde in ons aller ogen Zijn pracht*

*In den beginne, alle schepping is één
Alle schepping is één, hemel en aarde
Hemel en aarde, verbonden in geest
Verbonden in geest, maar de mens breekt
Verbonden volkeren, verbroken verbonden
Verbroken verbonden, verloren wonderen
Verloren wonderen, verkozen wanorde
Verkozen wanorde, verzonnen rangorde*

*De spiegel der Waarheid, op aarde uiteengespat
Duizend scherven overal, alle mensen haasten zich
Een ieder die een scherp vindt, roept uit:
"Ik heb de Waarheid! Ik heb de Waarheid!"*

*Zijn wij niet stukjes stof op een heilig kleed?
Zijn wij niet stippen in een hemelse schildering?
Zijn wij niet bomen op gedeelde grond?*

*Uit bergen stroomt water, bron van de Eeuwige
Bron van de Eeuwige, vertakt in drie stromen
Vertakt in tien rivieren, vertakt in honderd beken
Verzameld in talrijke wateren, zeeën van wijsheid*

*Aan het einde, alle schepping is gebroken
Alle schepping is gebroken, hemel en aarde
Hemel en aarde, gescheiden in geest
Gescheiden in geest, maar de mens herstelt
Gebroken volkeren, herstelde verbonden
Herstelde verbonden, nieuwe wonderen
Nieuwe wonderen, gekozen orde
Gekozen orde, opgeheven rangorde*

*Looft God, looft Zijn naam alom
Looft Hem in Zijn heiligdom
In de hemel al Zijn kracht
Op aarde in ons aller ogen Zijn pracht*

Enis Odaci
Stichting Humanislam

Daniël nam zich voor, zich niet te verontreinigen aan de gerechten van de koninklijke tafel en aan de wijn die de koning dronk; Daarom vroeg hij de hofmaarschalk om voedsel waaraan hij zich niet verontreinigen zou.

En God stemde de hofmaarschalk welwillend en goedgunstig jegens Daniël.

STERK IN VERZET

Als jaren later Israël opnieuw getiranniseerd wordt, ditmaal door Griekse overheersers, gaat het verhaal van Daniël de ronde: het geweldloos verzet van Daniël inspireert nu Judas de Makkabeeër en de zijnen om hun geloof niet op te geven. God zal hen in de verdrukking nabij zijn.

Veel partners van PAX zoeken naar Vrede door kleine daden van geweldloos verzet. Sommige Ambassades van Vrede geven trainingen in geweldloos communiceren. In conflictgebieden zetten moedige vredesactivisten kleine, maar betekenisvolle stappen om een uitweg te zoeken uit geweld. Lees over Surrood in Irak op pagina 2.

In Bern is het 'Haus der Religionen' een oefenplaats van goed samenleven vanuit verschillende geloofsovertuigingen. Christiane Karrer schrijft over haar bewondering voor deze plek op pagina 10.

Het verhaal begint...

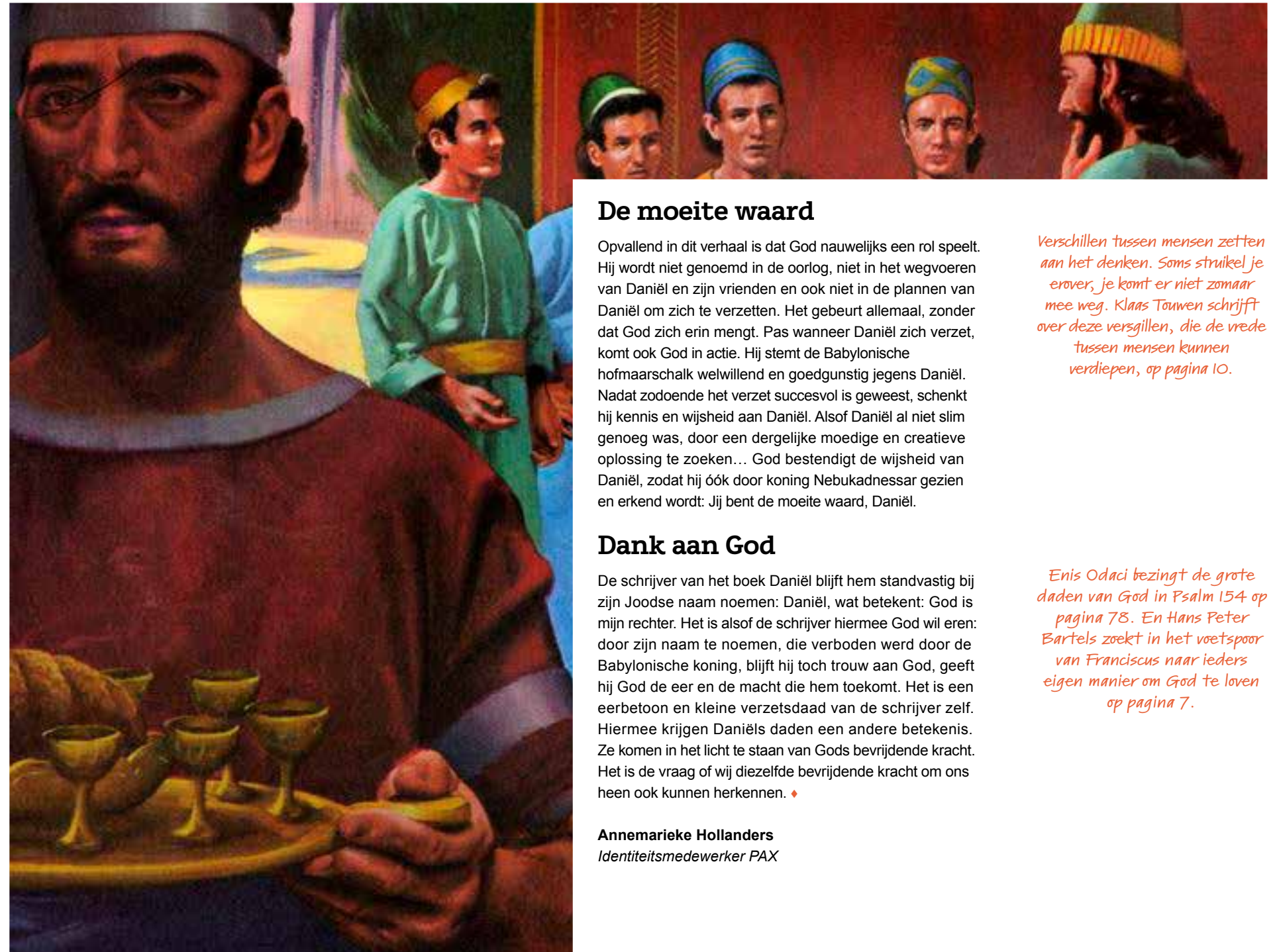
We schrijven het jaar 605 voor Christus. Het is oorlog in het Midden-Oosten. Egypte is de baas over Juda. Jojakim, de koning van Jeruzalem, betaalt jaarlijks een hoge belasting aan Egypte. Maar dan komt een nieuwe machthebber naar voren: Nebukadnessar, koning van Babel. Hij trekt op met zijn legers, verslaat Egypte en zo komt ook Juda ten val. Jojakim kan niet anders dan het hoofd buigen. Als teken van zijn overwinning neemt Nebukadnessar heilige schatten uit de tempel van Jeruzalem mee. Ook worden jonge jongens van hoge afkomst als gijzelaars meegenomen naar Babel. Zo moet ook de jonge Daniël met 3 van zijn vrienden zijn land verlaten. Hen wacht een leven in een vreemd land.

Geweldloos

Daniël doet zijn uiterste best zich in het nieuwe land aan te passen. Om de koning gunstig te stemmen, leert hij ijverig de nieuwe taal, maakt zich gewoonten en tradities eigen en accepteert zelfs dat zijn naam, die zijn Joodse afkomst en religie verraadt, veranderd wordt. Met een goede, invloedrijke positie aan het hof in het vooruitzicht, ziet de toekomst er best goed uit, al is hij niet vrij. Maar dan trekt Daniël een grens. Het eten van Babel kan en wil hij niet eten: het is niet kosher, het is onrein. Daniël verzet zich. Geweldloos en moedig, binnen de grenzen van wat mogelijk is, zoekt hij naar een oplossing. 'Verzet begint niet met grote woorden, maar met kleine daden' dichtte Remco Campert al.

Identiteit

Het verzet van Daniël roept de vraag op naar de betekenis van identiteit: in ons land wonen mensen met allerlei geloofsovertuigingen, met verschillende huidskleur en met verschillende culturele en etnische achtergronden. Goed samenleven is niet altijd gemakkelijk. Niet iedereen voelt zich vrij, om te zijn wie zij/hij wil zijn. Om aan werk te komen zijn sommige (achter)namen niet gunstig en de roep om integratie lijkt soms een roep om assimilatie. Verschillen in opvatting en gewoonten zijn soms moeilijk te accepteren. Maar ze maken wel deel uit van ons leven. Wat is voor ons heilig en onopgeefbaar? Hoe gaan wij hierover met anderen in gesprek? Waar trekken wij de grens, tussen wat we van anderen willen verdragen en wat niet?

De moeite waard

Opvallend in dit verhaal is dat God nauwelijks een rol speelt. Hij wordt niet genoemd in de oorlog, niet in het wegvoeren van Daniël en zijn vrienden en ook niet in de plannen van Daniël om zich te verzetten. Het gebeurt allemaal, zonder dat God zich erin mengt. Pas wanneer Daniël zich verzet, komt ook God in actie. Hij stemt de Babylonische hofmaarschalk welwillend en goedgunstig jegens Daniël. Nadat zodoende het verzet succesvol is geweest, schenkt hij kennis en wijsheid aan Daniël. Alsof Daniël al niet slim genoeg was, door een dergelijke moedige en creatieve oplossing te zoeken... God bestendigt de wijsheid van Daniël, zodat hij óók door koning Nebukadnessar gezien en erkend wordt: Jij bent de moeite waard, Daniël.

Dank aan God

De schrijver van het boek Daniël blijft hem standvastig bij zijn Joodse naam noemen: Daniël, wat betekent: God is mijn rechter. Het is alsof de schrijver hiermee God wil eren: door zijn naam te noemen, die verboden werd door de Babylonische koning, blijft hij toch trouw aan God, geeft hij God de eer en de macht die hem toekomt. Het is een eerbetoon en kleine verzetsdaad van de schrijver zelf. Hiermee krijgen Daniëls daden een andere betekenis. Ze komen in het licht te staan van Gods bevrijdende kracht. Het is de vraag of wij diezelfde bevrijdende kracht om ons heen ook kunnen herkennen. ♦

Annemarieke Hollanders
Identiteitsmedewerker PAX

Verschillen tussen mensen zetten aan het denken. Soms struikel je erover, je komt er niet zomaar mee weg. Klaas Touwen schrijft over deze vergillen, die de vrede tussen mensen kunnen verdiepen, op pagina 10.

Enis Odaci bezingt de grote daden van God in Psalm 154 op pagina 78. En Hans Peter Bartels zoekt in het voetspoor van Franciscus naar ieders eigen manier om God te loven op pagina 7.

'Het nieuwe wonder van Bern'

Huis van godsdiensten en dialoog van culturen

Een groot huis, gebouwd aan de rand van een achterstandswijk in Bern, waar mensen uit allerlei religies zijn of haar eigen geloof kunnen belijden. Het 'Haus der Religionen – Dialog der Kulturen' is een indrukwekkend en uniek project op het gebied van interreligieuze- en interculturele dialoog.

Vele migranten wonen er, in die achterstandswijk, afkomstig uit uiteenlopende culturen en met veel verschillende godsdiensten. De behoefte om op waardige manier de eigen godsdienst te kunnen uitoefenen en de plannen van de stad om wonen in deze buurt te verbeteren waren het uitgangspunt voor het Haus der Religionen. In dit huis hebben vijf godsdiensten een eigen ruimte om te vieren: alevieten een dergah, boeddhisten een centrum, christenen een kerk, hindoes een tempel, moslims een moskee. Ook joden, baha'i en sikh zijn bij het project betrokken en doen mee in de inhoudelijke dialoog. Er is verder een plek voor dialoog, met workshops, lezingen, tentoonstellingen en een restaurant.

Achter het project staat een uitgesproken visie: de verscheidenheid van godsdiensten en culturen wordt als rijkdom beaamd en gerespecteerd, hun zelfstandigheid en identiteit bevorderd. Juist een stevige verankering in de eigen religieuze traditie geldt als belangrijke stap op de weg tot integratie in de Zwitserse samenleving. Het Huis van godsdiensten is een centrum van kennis en kunde geworden, een vraagbaak als het gaat om het samenleven van godsdiensten. Bovendien is het een laboratorium waarin alle betrokkenen kunnen oefenen hoe samenleven van godsdiensten kan lukken.

Alleen al de bouw van het huis was zo'n oefening: alle godsdiensten hebben eigen regels voor de bouw van hun sacrale ruimtes. Hoe kun je daaraan voldoen en toch ruimte aan de ander en aan seculiere (bouw-)voorschriften geven? Dat gaat tot in de keukens: de regels rondom eten zijn zo belangrijk en uiteenlopend dat iedere gemeenschap uiteindelijk haar eigen keuken kreeg. En dan was er tenslotte nog een nodig, voor bezoekers van buiten die willen eten. En voor ons allen samen. Ga er eens op bezoek. ♦

Christiane Karrer

Predikant van de Evangelisch-Lutherse Gemeente Utrecht

Versgil verdiept vrede

Het thema 'Vrede verbindt verschil' sluit aan bij de hedendaagse hunkering naar verbinding, gezamenlijkheid en hechting. Maar 'verbinding' (connectedness) heeft het nodig om inhoudelijk op spanning te worden gebracht door een tegenpool. Namelijk door 'verdieping' (rootedness). Zodat je van dit thema ook kunt zeggen: 'Verskil verdiept vrede.' Anders gezegd: verschil is niet een probleem dat moet worden opgelost, maar een kwaliteit die aan vrede kan bijdragen.

Verskil doet je struikelen

De postmoderne notie van *différance* (zoals beschreven door de filosoof Derrida) maakt ons ervan bewust dat 'verschil' altijd een uitgangspunt heeft. Doorgaans is dat uitgangspunt ons eigen standpunt. Iets verschilt van wat wij gewend zijn. Het is anders, namelijk anders dan wij zijn. Het verschil wordt uitgemeten aan de hand van onze coördinaten. Zo brengen wij het verschil thuis. Maar *différance*, met een *a*, is geen bestaand woord, *différence* wel. *Différance* spreekt ook van verschil, maar zo dat je erover struikelt. Wat staat daar nou? Oosterling heeft *différance* in het Nederlands vertaald met 'versgil'. Het heeft hetzelfde effect. Het klinkt wel bekend, maar toch herken je het niet. Zo geschreven weerhoudt het versgil je ervan dat je het in je eigen systeem inpast. Je kunt het niet plaatsen. In één zin, van de filosoof Lyotard: 'Het denken verbergt een gemis, dat het zelf niet als een gemis ervaart.' Het versgil benadert het onderscheid niet van jouw kant. Nee, jij bent hier de vreemde eend in de bijt. Over ongelijkheid immers, het verschil, wordt veel te lichtvaardig en naïef gedacht, alsof je als redelijke mensen er samen wel uitkomt en overeenstemming bereikt. Nee, het verschil is ontwrichtend, de ander ontregelt je. Deze volstrekte ongelijkheid kom jij niet zomaar te boven.

Heterotopie: de wereld op zijn kop

Hoe ziet het verschil eruit als je een geheel ander standpunt inneemt, dus de wereld niet vanuit je eigen positie, maar out of the box beziet, als je op een gekke plek gaat staan? Dat is wat Japan was voor Michel Foucault en China voor François Jullien. Zij spraken van 'heterotopische exterioriteit', dat wil zeggen: 'een verontrustend buiten' dat onze gangbare denkcategorieën omver haalt, 'een elders' met geheel eigen betekenisverbanden.

Het boek Daniël introduceert een heterotopie aan het Babylonische hof. Die joodse jongens met hun kasjroet (spijswetten). 'Vrede verbindt verschil', dat laat zich aan het boek Daniël niet aflezen. 'Verskil verdiept vrede' wel: 'Uw vrede worde vermenigvuldigd!' (Daniël 6,26). ♦

Klaas Touwen

Protestants predikant te Deil en Enspijk

Filippenzen 2

Maak het verschil

'Jullie moeten jezelf niet beter vinden dan een ander, of opscheppen over jezelf. Nee, jullie moeten bescheiden zijn, en een ander belangrijker vinden dan jezelf. Denk niet alleen aan jezelf, maar zorg juist voor elkaar'.

Paulus in zijn brief aan de inwoners van Filippi, 61 na Chr

De moderne massamedia laten mij op allerlei manieren kennismaken van de actualiteit. De ellende van velen wordt dagelijks zichtbaar gemaakt. Vaak voel ik me machteloos en vraag me af of ik iets kan bijdragen aan het verzachten van het leed. De kans is aanwezig dat ik de ogen sluit voor wat op me afkomt terwijl ik weet dat in ieder mens, zeker in de lijdende mens, het gelaat van God zichtbaar wordt. Hoe te handelen? Paulus geeft in zijn brief aan de christenen van Filippi een richting aan: hij roept op tot eenheid. Eenheid met Christus en met elkaar, in verbondenheid.

De mensen die deel uitmaken van de gemeente dienen de gezindheid van Christus in zich te hebben. Paulus duidt dan op de houding van Christus als dienstknecht, de gestalte waarin God zelf zich gelijk heeft gemaakt aan de mensen. Zo dienstbaar en bescheiden dienen ook de leden van de gemeenschap zich op te stellen: 'Denk niet alleen aan jezelf, maar zorg voor elkaar'.

Als je dit alles doet naar het voorbeeld van Christus dan heeft dit nogal wat consequenties. Zorgen voor elkaar betekent allereerst die ander zien als medemens en niet als bedreiging. Onverschilligheid naar die ander wordt verschilligheid. Die ander roept mij op om jegens hem verschillig te zijn. Juist in de zorg voor de ander kan ieder van ons het verschil maken.

Eensgezindheid

In een tijd van globalisering vallen de grenzen weg. De hele wereld is de gemeente die door Paulus wordt aangesproken. De vraag naar vrede is niet het probleem van anderen. Het is ons probleem als wereldgemeenschap, waarvoor we de ogen niet kunnen en mogen sluiten. Die ander behoort namelijk tot dezelfde wereldgemeenschap. De eensgezindheid waar Paulus op doelt, is in een tijd van globalisering de eensgezindheid waar deze wereldgemeenschap met al zijn verschillen naar streeft. Moeten daarmee alle verschillen weggepoetst worden? Niet als je de verschillen ziet als wederzijdse verrijkingen. De ander als verrijking zien, maakt die ander belangrijker en jezelf bescheidener. Die ander is zo geen object van jouw zorg, maar wordt subject. Vrede betekent verbinding zoeken op uitnodiging van die ander. Zo maak je het verschil. In die zin kun je zeggen: vrede verbindt verschil. ♦

Ad Uijtwilligen

Gepensioneerd docent levensbeschouwing en filosofie

'Zie de ander als verrijking'

Gebieden

voor de Vredesweek

Bemoediging en Groet en Drempelgebed

- V:** Ons samenzijn dragen wij op aan de Eeuwige,
G: de God van Vrede, van waaruit wij mogen leven,
V: die ons verbindt met elkaar, met anderen en de hele Schepping
G: Die ons Verlangen Adem geeft en ons Vertrouwen voedt.
V: Vrede zij u.
G: De wereld zij Vrede.

God van Vrede,
Op de drempel van uw Huis staan wij,
bijeengekomen
om het leven te vieren

maar ons hart is onrustig,
onmacht houdt ons vast
als wij zien
hoe uw mensen
op zoveel plekken
op uw aarde
leven onder angst of geweld

raak ons aan in deze viering
ontwapen ons van onze angsten
verbind ons met elkaar en uw wereld
beziel ons opnieuw met uw Geest
doe ons geloven dat Vrede mogelijk is

zo bidden wij in de naam van Jezus Messias,

G: Amen

Kyriegebed

God van alle mensen,
als u ziet
al het onmenselijk geweld
dat ieder stukje levensvreugde vernietigt
en het leven van uw mensen verwoest,
wees dan daar
met uw ontferming

als u ziet
dat uw mensen bekneld worden
door kwade machten,
door ziekte of eenzaamheid,
nauwelijks adem voelen,
dreigen te verdrinken
in angst en onmacht,
wees dan daar
met uw liefde

als u ziet
dat wij mensen
uw schepping verwaarlozen
geen waarde hechten
aan het leven van dieren
of planten
de zee en lucht vervuilen
wees dan daar
met uw Geest
om ons te bekeren

ontferm u zo over uw schepping
ontferm u zo over uw mensen
wees aanwezig
ontbreek ons niet!

Moge het zo zijn

Gebed bij de opening van de Schrift

God van Bijbelse verhalen,
een sprekende God bent U
het doodse zwijgen heeft U doorbroken
in verhalen
verwoest,
ons gegeven

verhalen van een aansprekende God
die mensen wil verbinden met elkaar
in een Visioen
van recht en gerechtigheid
genade en vrede
liefde en solidariteit

God van alle mensen,
spreek vandaag opnieuw zo tot ons
laat de verhalen die we horen
ónze verhalen worden
neem ons mee
in uw Droom:

een wereld
waarin alle verhalen
van alle mensen mogen klinken
tot inspiratie voor elkaar

een wereld waarin wij U
en elkaar verstaan
in een taal die aanspreekt
in een taal die ons opent naar U
en elkaar
in een taal van Vrede

Moge het zo zijn

Voorbeden

God van Vrede,
als U ons niet vasthoudt
in deze wereld
vol onrecht en haat
aanslagen en oorlogen
honger en armoede
ziekte en dood
dan dreigen wij uiteen te vallen

daarom bidden wij U: (Acclamatie nr 312 uit de bundel Zangen van Zoeken en Zien)
Zie ons jouw mensen
bewaars ons in jouw handen
breng ons naar jouw Vrede.

God van liefde,
als wij zien
uw mensen
op de vlucht
voor oorlog en hongersnood
voor onmenselijk geweld
en natuurrampen
zoekend naar een plek
van ontferming

als wij zien
uw mensen
gekleineerd en armgemaakt
gediscrimineerd en verstoten
angstig en eenzaam
zoekend naar erkenning

als wij zien
uw mensen
getroffen door ernstige ziekten
wetend dat zij het leven los moeten laten
uw mensen
lijdend aan het leven
dat hen zo zwaar valt
eenzaam en kwetsbaar
uw mensen
levend met zoveel
onbeantwoorde vragen
zoekend naar troost

dan bidden wij U:
wees hen allen nabij
en laat ons hen nabij zijn

(Acclamatie nr 312 ZZZ)

Goede God,
als wij zien uw schepping
uw aarde
uitgeput en leeggeroofd
door onze hebzucht
dieren en planten
misbruikt voor onze welvaart
lucht en zee
vervuild door onze drang tot meer

dan bidden wij U
maak ons tot goede rentmeesters
van uw schepping
tot eer van U
en alles wat leeft, groeit en bloeit

daarom bidden wij U:
(Acclamatie nr 312 ZZZ)

God van Vrede,
als wij zien elkaar
hier in deze ruimte
op de plek waar wij wonen en werken
in onze buurt, wijk, dorp of stad
en waar ook ter wereld
als mensen
naar uw beeld en gelijkenis
hoe verschillend ook
allen verbonden
in een groot Verlangen
naar Vrede

dan bidden wij U:
beziel ons tot navolging
van Uw Zoon Jezus Messias
mensen verbindend
over alle grenzen en culturen heen
geïnspireerd door uw Geest
het Verlangen naar Vrede
uitdragend
op weg naar uw Rijk
waar ieder mens mag leven
in een menswaardig bestaan

daarom bidden wij U:
(Acclamatie nr 312 ZZZ)

Slotgebed

God van alle mensen,
dat wij allen hier
en op alle andere plaatsen
op deze aarde
ons verbonden mogen weten
in Uw grenzeloze Verlangen
naar Vrede

dat wij allen
zo verschillend als wij zijn
ons verbonden mogen weten
in Uw Geest
van aanhoudende
en volhoudende Adem
om zo vanuit
Uw grenzeloze Bewogenheid
in beweging
te komen
naar U
en naar elkaar

dat wij er zo mogen zijn
voor elkaar
ons verbonden wetende
met alles wat ademt
op Uw lieve aarde

zo bidden wij
in Vredesnaam

Moge het zo zijn!

Zegenbede

Wij mogen gaan
op de weg van Vrede

verbonden en aangeraakt
bemoedigd en geïnspireerd
door het Woord van Vrede

Wij mogen gaan
in het spoor
van Jezus Messias:
over grenzen heen
zoekend naar
wat ons mensen verbindt

Wij mogen gaan
op die weg van Vrede
als gezegende mensen
aan elkaar verbonden
om de ander
tot zegen te zijn

Zegene ons daartoe
de Eeuwige,
God van alle mensen,
in wie wij elkaar mogen zegenen

Moge de Eeuwige ons zegenen,
behoeden en verbinden

moge de Eeuwige het Licht van zijn
gelaat
over ons laten schijnen
en ons haar Liefde geven

moge de Eeuwige zo altijd bij ons zijn
en ons met Vrede omgeven

(in de naam van de Vader,
de Zoon en de Heilige Geest)

Moge het zo zijn

Sjon Donkers
Pastor in een PKN-gemeente
in Capelle aan den IJssel

God loven door te zijn wie je bent...

Deze Vredesweek staat het eerste hoofdstuk uit het Bijbelboek Daniël centraal. Als franciscaanse religieus moet ik bij Daniël direct denken aan de 'Lofzang in de vuuroven' die op zondag en (hoog-) feestdagen in het ochtendgebed langskomt. Die lofzang voert mij dan weer naar het Zonnelied van Franciscus van Assisi. De kern van dit Zonnelied, of Lofzang van de Schepselen zoals Franciscus het noemde, is dat Franciscus alle schepselen oproept God te loven.

Het poëtische geheim van de Nederlandse vertaling van dit Zonnelied schuilt in het Italiaanse woordje 'per'. Dat betekent zowel 'voor' als 'door'. Franciscus' zin 'Laudato si, mi signore, per sora luna e le stelle' betekent dus tegelijkertijd 'Wees geprezen, mijn Heer, VOOR zuster maan en de sterren' en 'Wees geprezen, mijn Heer, DOOR zuster maan en de sterren.' Op deze manier roept Franciscus ook het water, het vuur, de aarde én de mens op om God te prijzen. Franciscus verstaat Gods' opdracht aan de schepping zo: 'Gaat heen en wordt meer...' Een tulp moet steeds meer tulp worden, een schaap meer schaap en een mens meer mens. Dan voldoe je aan Gods opdracht en als je aan Gods opdracht voldoet, dan loof je Hem. Het overgrote deel van de schepping heeft dit uitstekend begrepen en doet niets anders. Alleen de mens niet. In zijn vijfde wijsheidsspreuk zegt Franciscus tegen ons, de mens: 'Alle schepselen die onder de hemel dienen, erkennen en gehoorzamen hun Schepper naar hun aard beter dan jij.' De mens is teveel bezig met andere dingen, met verschillen bijvoorbeeld. Laten we God loven door te zijn precies wie we zijn. Want zo heeft Hij ons gewild, met alle verschillen die er zijn. De ene bloem is de andere ook niet.

De gehele tekst van het Zonnelied is te downloaden via www.vredesweek.nl/webshop-downloads

Liturgische bloemschikking bij 'Vrede verbindt verschil'

Voor een eenvoudige maar passende bloemschikking is een bos gerbera's in allerlei kleuren een goede optie. Eigenlijk hebben gerbera's geen diepere betekenis, maar het is wel een bloem zoals een kind een bloem tekent. De verschillen worden in dit geval gemaakt door kleuren; daardoor zijn de bloemen toch allemaal anders. En de bloemen beconcurreren elkaar totaal niet; sterker nog... samen zorgen ze voor meer vrolijkheid dan ze in hun eentje doen.

Een wat uitgebreidere bloemschikking heeft een kern van enkele zonnebloemen. Deze staan symbool voor (gerichtheid op) God. Dat is was ons bindt. Daaromheen komt een krans van margrietten. Deze staan voor het spontane streven van de natuur voor het goddelijke.

Oftewel: het voldoen aan Franciscus' oproep God te loven. Daaromheen komen gerbera's (de verschillende mensen). Deze worden afgewisseld met bloemen die vrede symboliseren. Nu zijn dat er meer, maar we beperken ons tot bloemen uit het nazomerseizoen. Het zouden een paar mooie passiebloemen kunnen zijn of vanda's (uit de orchideeën families), een derde - wat rustiger optie in deze bonte lofzang zijn takjes van een olijfbom (denk aan het takje van de vredesduif). ♦

Hans Peter Bartels
Franciscaan

Symbolen kunnen behulpzaam zijn in religieuze vieringen. Ze roepen emotie op omdat ze duidelijk de essentie van het thema verbeelden en zo de diepere betekenis overbrengen aan de aanwezigen. Wilt u meer inspiratie opdoen voor bloemschikkingen in de Vredesweek, kijk dan op de website: www.symbolischschikken.nl

Samen vieren...

...met mensen vanuit verschillende levensovertuigingen

Op steeds meer plekken wordt in de Vredesweek een gezamenlijke gebedsbijeenkomst georganiseerd met mensen vanuit verschillende religies en levensovertuigingen. Vanuit het verlangen naar verbinding, een door God gedragen oefening in gedeelde hoop en vrede.

Voordat je zoiets kunt organiseren, is het van belang om met elkaar in gesprek te gaan. Samen vieren gaat niet vanzelf en is niet vanzelfsprekend. Wat is je motivatie om een gezamenlijke viering te organiseren? Kun je met elkaar van tevoren iets delen over hoe ieder in eigen traditie het gebed beleeft en hoe je de religie van de ander beleeft? Kun je met elkaar delen welke eventuele vragen er over en weer leven of welke zorgen er zijn.

Bijvoorbeeld: kun je tot dezelfde God bidden? Leeft er bij iemand wellicht de angst, dat de ander wil 'bekeren'? Tenslotte is het goed om met elkaar te zoeken naar een thema dat mensen herkennen en dat daardoor samenbindt.

Zo koos de Ambassade van Vrede in Schiedam vorig jaar in Schiedam voor een interreligieuze bijeenkomst waarbij de deelnemers op persoonlijke titel hun

geloofsovertuiging verbonden met het thema van de Vredesweek. Een andere mogelijkheid is om een thema te kiezen zoals verzoening, of bijv. de betekenis van Abraham/Ibrahim in verschillende godsdiensten. Hier kan ieder een gebed, een lied of een tekst uit een 'Heilig Boek' vanuit eigen traditie bij kiezen. In Ede heeft de Raad van Kerken in samenwerking met de Marokkaanse Moskee voor deze laatste vorm gekozen.

Koffie, thee en vraag

Het kan goed werken om van tevoren koffie of thee met elkaar te drinken en de aanwezigen uit te nodigen met een lichte gespreksvraag het ijs te breken. Wie ben je, waar kom je vandaan? Wat heb je in de afgelopen Vredesweek gedaan en wat heeft je hierin geraakt?

Wanneer de viering begint, kun je met elkaar in een kring gaan zitten/staan. In het midden kan bijvoorbeeld een grote

bos met verschillende bloemen geplaatst worden. Elke aanwezige krijgt na afloop een bloem mee naar huis.

Vershil

Rabbi Rafaël vroeg zijn leermeester: "Waarom lijkt geen enkel mensengezicht op een ander?" Rabbi Pinchas antwoordde: "Omdat de mens naar het beeld van God geschapen is. Ieder zuigt de Goddelijke levenskracht ergens anders uit en allemaal samen zijn ze de mens. Daarom zijn hun gezichten verschillend." Uit: Chassidische vertellingen, Martin Buber- 1976 Servire Uitgevers, Utrecht

Deze en nog enkele suggesties voor teksten, gebeden en liederen uit verschillende tradities kunnen gedownload worden op www.vredesweek.nl/webshop-downloads. Ook is hier een stappenplan voor kleurrijk vieren te vinden die gemaakt is door Kleurrijk Fryslân. ♦

Annemarieke Hollanders
Identiteitsmedewerker PAX

Of hoe dat heet

Gelukkig dat
het licht bestaat

en dat het met
me doet en praat

en dat ik weet
dat ik er vandaan

kom, van het licht
of hoe dat heet.

Hans Andreus

Uit: Holte van licht, Uitgeverij Holland, 1975

Bezoek Vredesweek.nl voor het laatste nieuws

Op het moment dat we dit magazine samenstellen, is er veel onduidelijkheid rond wat er in de Vredesweek georganiseerd kan en mag worden. Dit vanwege de maatregelen rond het coronavirus. Op onze website bieden we creatieve tips en suggesties om een anderhalve-meter-vredesweek te organiseren, ga naar www.vredesweek.nl. Ook voor het laatste nieuws, de aangepaste Thematikst en het downloaden van materialen. De Vredesweek zal anders zijn dan normaal, maar we maken er samen iets moois van.

